

АМОТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ DEPRECIATION POLICY AS AN AREA OF STATE'S ECONOMIC POLICY

Барановська Т.С., студентка II курсу господарсько-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ваксман Р.В., к.ю.н.,
асистентка кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена комплексному розгляду питання амортизаційної політики в контексті регулятивного впливу держави на економічні процеси з метою виявлення її основних особливостей. Увагу приділено властивостям амортизації як явища об'єктивного світу, її причинам та впливу на соціально-економічні процеси, зокрема важливості ефективного відновлення основних фондів за рахунок оптимальних амортизаційних нарахувань, розглянуто також функції амортизації відповідно до провідних наукових позицій сучасності.

У контексті комплексного аналізу амортизації розглянуто також поняття, сутність та ознаки основних активів, фізичне (за рахунок погіршення роботи внаслідок несправності, зумовленої значним часом роботи) й моральне (за рахунок застарівання певного обладнання чи технологій виробництва внаслідок появи нових тенденцій або технологій, що принципово змінюють сам підхід до процесу виробництва) зношення яких фактично і виступає основою нарахування амортизації під час діяльності суб'єкта господарювання.

Значна частина роботи присвячена детальному аналізу нормативно-правових актів, що складають базу державного регулювання амортизаційної політики. Серед них необхідно зазначити як національні, так і міжнародні акти (Міжнародні стандарти фінансової звітності), причому до національних актів регулювання цієї сфери належать як закони (Господарський кодекс України та Податковий кодекс України як кодифікаційні закони), так і підзаконні нормативно-правові акти (Указ Президента України «Про Концепцію амортизаційної політики»). Детально розглянуто Концепцію амортизаційної політики, що виступає засадою здійснення державного регулювання у сфері ефективного збалансування амортизаційних нарахувань. Значну увагу приділено також аналізу положень Податкового кодексу, що визначає конкретні правила зміни результату на оподаткування залежно від амортизаційних нарахувань.

Метою статті є визначення ключових особливостей амортизаційної політики як напрямку державної політики у сфері економіки. Актуальність дослідження полягає в тому, що амортизаційна політика є одним з ключових напрямків регулятивної діяльності держави, а її подальша розробка є важливим фактором розвитку економіки й права.

Ключові слова: амортизація, амортизаційна політика, нормативно-правовий акт, державне регулювання.

The article deeply analyzes key aspects of depreciation policy of the state in aspects of state's regulation of economic processes to uncover the main peculiarities. Attention is paid to depreciation as a common phenomenon, its reasons and effect to social and economic processes. Functions of depreciation according to the main modern conceptions of legal science are also analyzed.

In the context of detailed analysis of depreciation assets and their physical (because of age and decrease of quality of their work, the main reason of which is too long term of operation) and moral (because of appearance of absolutely new technologies, which change the whole process) worn out, that acts as the main base of depreciation, their effective recover are also analyzed.

The main part of the article analyzes legal acts, that act as the base of depreciation policy. Under legal acts both national (the Commercial Code of Ukraine, the edict of the President of Ukraine "About the Conception of depreciation policy") and international (International standards of financial reporting) acts are meant. The Conception of depreciation policy is especially in details analyzed because it is the most important base of realization of state regulation in economic sphere in aspects of balance of depreciation charges. Some articles of the Tax Code of Ukraine, which establish particular rules of taxation in context of depreciation are analyzed too.

The main purpose of the article is to uncover the most important peculiarities of depreciation policy as area of state regulation of economic processes. The article is actual because depreciation policy is one of the most important areas of state regulation and its development plays an important role in future development of economic, social and legal processes.

Key words: depreciation, depreciation policy, legal act, state regulation.

Одним з найважливіших проявів діяльності держави, спрямованої на регулювання суспільних відносин, є економічна політика – форма та процес реалізації економічних функцій та економічної влади держави через дії, що мають на меті вплив на зовнішні та внутрішні економічні процеси з метою досягнення економічного добробуту [1, с. 215].

Як підкреслює Р. Бойчук, в основі державної політики, у тому числі й економічної, має бути саме комплексне задоволення потреб й інтересів народу [2, с. 89].

Економічна політика держави має багато напрямів, що зумовлено різноманітністю, складністю й комплексністю економічних процесів. Одним з ключових напрямів є амортизаційна політика.

Амортизація за своєю сутністю є перенесенням на готовий продукт частини вартості основних фондів суб'єкта господарювання, що пов'язано зі зношенням основних фондів. Поняття «основні фонди» чітко визначається в національному законодавстві як матеріальні активи, що наділені такими ознаками:

1. Строк експлуатації (строк корисного використання) становить більше, ніж 1 рік.

2. Активи безпосередньо використовуються в процесі господарської діяльності відповідного суб'єкта, тобто для виробництва товарів чи надання послуг.

3. Активи призначені не для продажу, а саме для здійснення господарської діяльності.

4. Використання таких активів має користь та фінансову вигоду для суб'єкта господарювання.

Важливо зазначити, що амортизація не нараховується на природні ресурси як такі, земельні ділянки та капітальні інвестиції (інвестиції у придбання, самостійне виготовлення чи капітальний ремонт матеріальних і нематеріальних активів).

Зношення основних активів може мати як фізичний (наприклад, несправність механізму конвеєра після багаторічної експлуатації), так і моральний характер (наприклад, певні технології виробництва стають неактуальними та малоефективними після відкриття науковцями та впровадження принципово нових технологій). Вітчизняний вчений-економіст В. Бакай запропонував розглядати амортизацію саме як економічний механізм, а не процес [3, с. 2], тобто запропонував розуміти амортизацію у ширшому аспекті. Амортизація зумовлена об'єктивними

властивостями засобів виробництва та виробничих процесів, а перенесення частини вартості основних фондів необхідне для відновлення засобів виробництва.

Ефективне відновлення основних фондів та адекватність амортизаційних нарахувань є важливими для функціонування народного господарства, саме тому вони є об'єктом державного регулювання в межах здійснення амортизаційної політики – напряму державної політики, що являє собою комплекс заходів щодо ефективного відновлення основних фондів через норми амортизаційних нарахувань. Декларованою метою амортизаційної політики є забезпечення підвищення рівня здійснення економічних процесів у державі через оновлення основних фондів на інноваційних засадах. Амортизаційна політика є важливою складовою інвестиційних та інноваційних процесів на державному рівні.

У наукових розвідках велика увага приділяється функціям амортизації, виконання яких має забезпечувати амортизаційна політика, а саме: інвестиційній, прискорення науково-технічного прогресу, відтворення засобів виробництва, відшкодування вкладених суб'єктом господарювання коштів, обліковій (амортизація відображається у бухгалтерській звітності), податковій, калькуляційній (об'єктивне визначення комплексу витрат суб'єкта господарювання, собівартості продукції) та ін.

Необхідно зазначити, що здійснення амортизаційної політики держави має велику нормативно-правову базу, без якої воно б не було можливим. У першу чергу варто зазначити конкретні державні інституції, що формують згадану базу. Такими інституціями є Верховна Рада України як орган законодавчої влади, Президент України, Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі виконавчої влади, галузеві міністерства, зокрема Міністерство фінансів, що опікуються конкретними аспектами здійснення політики, та Державна податкова служба – центральний орган виконавчої влади, до повноважень якого належить внесення певних пропозицій щодо податкової політики. Варто також наголосити на ролі суб'єктів нормотворчості, що не належать до національних органів державного управління, тобто міжнародних інституцій, які розробляють обов'язкові стандарти, імплементовані до українського законодавства.

Саму ж базу нормативного державного регулювання амортизаційної політики становлять різноманітні нормативно-правові акти різних рівнів. Деякі з них необхідно розглянути детальніше. Одним з них є Указ Президента України «Про Концепцію амортизаційної політики» від 7 березня 2001 року. Цей Указ має призначення «схвалити подану Кабінетом Міністрів України Концепцію амортизаційної політики», як зазначено в тексті, це сприятиме розвитку вітчизняної інвестиційної сфери. Концепція амортизаційної політики, розроблена урядом, своїм основним спрямуванням визначає підвищення зацікавленості суб'єктів господарювання в інвестуванні саме у відновлення основних фондів, що, безумовно, сприятиме підвищенню продуктивності суспільного виробництва. Варто підкреслити, що амортизаційна політика здійснюється на засадах обмеженості державного регулювання, що узгоджується з положеннями статті 6 Господарського кодексу України (Загальні принципи господарювання) [4, с.10], яка передбачає неможливість незаконного втручання органів державної влади у здійснення господарської діяльності та загальну обмеженість державного регулювання господарської діяльності як такого. Ключову роль в амортизаційній політиці відповідно до Концепції відіграє саме інвестиційна ініціатива суб'єкта, який здійснює відповідну господарську діяльність та має у своєму розпорядженні основний капітал, а також вільний вибір особою методу нарахування амортизаційних нарахувань і строків експлуатації фондів. Водночас держава здійснює заохочення раціональних інвестицій, спрямованих на

відновлення й удосконалення виробничих потужностей: знижки на сплату податків надається лише тим суб'єктам здійснення господарської діяльності, «які мають документальне підтвердження інвестиційного використання коштів амортизаційного фонду».

Принципове значення у формуванні нормативної бази амортизаційної політики має Податковий кодекс України 2010 року. Це зумовлено тим, що амортизаційна політика безпосередньо пов'язана з податковою – діяльністю держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації сплати податків і податкових платежів. Так стаття 138.1 ПКУ встановлює, що фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму нарахованої амортизації основних засобів [5, с. 75], у той же час стаття 138.2 Кодексу визначає, що такий результат зменшується на суму розрахованої амортизації основних засобів. Стаття 138.3 встановлює мінімальні строки амортизації та строки нарахування амортизації нематеріальних активів.

На особливу увагу заслуговують визначені Податковим кодексом положення щодо нематеріальних активів. Так нарахуванню амортизації підлягають авторське право, право користування природними ресурсами, право на торгівельні марки та фірмові знаки, право на ведення діяльності, комерційні таємниці й деякі інші подібні права (ст. 138.3.4. ПКУ). Важливо підкреслити, що амортизація не нараховується на нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання. Серед професійних юристів та економістів також точаться дискусії щодо амортизації гудвілу – ділової репутації суб'єкта господарювання, що проявляється в оцінці його діяльності. Принциповою ознакою гудвілу є те, що він має ціннісний вираз, тобто цінність гудвілу може бути обрахована за певною формулою (різниця між вартістю купівлі організації/фірми/підприємства та вартістю його активів за звітний період). Водночас певна складність віднесення його до нематеріальних активів, що підлягають нарахуванню амортизації, полягає в тому, що за умови придбання підприємства новим власником гудвіл являтиме собою результат діяльності попереднього власника, яка не мала нічого спільного з новим власником, який, у свою чергу, буде менш зацікавленим у купівлі суб'єкта господарювання з високим рівнем ділової репутації через фінансові тягарі, пов'язані з нарахуванням амортизації.

Говорячи про нормативну базу амортизаційної політики як напрямку державної економічної політики, неможливо не зазначити Міжнародні стандарти фінансової звітності. Вони не містять конкретних розділів, що стосуються амортизації як такої, проте регулюють багато пов'язаних з нею явищ та процесів, у комплексі з якими й розглядається амортизація. Так, наприклад, МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» може бути використаний для вирішення дискусійного питання щодо амортизації гудвілу в аспектах, що стосуються переходу власності на підприємство до нового власника. Велике значення має також Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». Важливість Міжнародних стандартів фінансової звітності полягає в тому, що вони представляють саме рівень міжнародно-правових актів у регулюванні елементів економічної політики (відповідно до Конституції та чинного законодавства міжнародні стандарти та договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, стають частиною нормативно-правового регулювання й на національному рівні).

На рівні підзаконних нормативно-правових актів, які є виявом державного регулювання господарської діяльності у сфері амортизації, варто також згадати Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наприклад, Національний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», та відповідні Накази Міністерства

фінансів про їхнє затвердження, наприклад, Наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року N 92 про затвердження Національного положення бухгалтерського обліку 7.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що амортизаційна політика є важливим напрямком економічної політики держави, який має в основі комплексну нормативно-правову базу та реалізація якого сприяє раціоналізації інвестування та максимально ефективному

відновленню основних фондів заради підвищення продуктивності національного виробництва товарів і послуг.

Подальше вдосконалення концепції правового регулювання амортизаційної політики має стати вагомим чинником досягнення економічного зростання та підвищення показників соціального розвитку в Україні через стимулювання якісного покращення суспільного виробництва, що зумовлено комплексним впливом явища амортизації на соціально-економічну сферу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задихайло Д. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3.
2. Бойчук Р. Державне управління та державне регулювання економічної діяльності в Україні: проблеми правового регулювання. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 2.
3. Шумейко О., Бурченко В. Амортизаційна політика та її вплив на відтворення основних засобів підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 10.
4. Господарський кодекс України. Х.: Право, 2022. 204 с.
5. Податковий кодекс України. Х.: Право, 2022. 752 с.